

ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ЕНЦИКЛОПЕДИЧНЕ ВИДАВНИЦТВО»

**ЕНЦИКЛОПЕДИСТИКА:
ГЕНЕЗА В ЧАСІ ТА ПРОСТОРИ**

**(ДО 30-РІЧЧЯ ПРОГОЛОШЕННЯ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ)**

Київ 2021

УДК 930.2:030(477)(062)
Е64

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво»
(Протокол № 6 від 28 жовтня 2021 р.)*

Авторський колектив: *Киридон А. М.*, д. і. н., проф. (заг. ред., керівник авторського колективу); *Арістова А. В.*, д. філос. н., проф.; *Бессонова М. М.*, к. і. н., доц.; *Вечерський В. В.*, к. архітектури; *Гаврилишина Н. А.*, к. і. н., *Гірік С. І.*, к. і. н., *Гладун А. Я.*, к. тех. н., доц.; *Дземан М. І.*, к. мед. н., доц.; *Доброносорова Ю. Д.*, к. філос. н., доц.; *Єнін М. Н.*, к. соц. н., доц.; *Ісмаїлова Л. Л.*; *Колодний А. М.*, д. філос. н., проф.; *Корякіна І. В.*, к. пед. н., доц.; *Очеретяний О. О.*; *Перга Т. Ю.*, к. і. н., ст. н. с.; *Прийма С. М.*, д. пед. н., проф.; *Розушина Ю. В.*, к. фіз.-мат. н., доц.; *Строкань О. В.*, к. тех. н., доц.; *Тодоров І. Я.*, д. і. н., проф.; *Троян С. С.*, д. і. н., проф.; *Удод О. А.*, д. і. н., проф., член-кор. НАПН України; *Федотова О. О.*, д. і. н.; *Филипович Л. О.*, д. філос. н., проф.; *Червак Б. О.*; *Черниш Н. І.*, к. філол. н., доц. *Яценко О. М.*, к. і. н., ст. н. с.

Рецензенти:

Капелюшний В. П., доктор історичних наук, професор
Земзюліна Н. І., доктор історичних наук, професор

Е64 **Енциклопедистика: генеза в часі та просторі (до 30-річчя проголошення незалежності України):** колективна монографія / за заг. ред. д. і. н., проф. А. М. Киридон. Київ : Державна наукова установа, «Енциклопедичне видавництво», 2021. 320 с.

ISBN 978-966-97385-3-0

У пропонованій монографії сфокусована увага на проблемах у царині енциклопедистики, окреслено аспекти проблеми енциклопедизму як інтелектуального руху від Просвітництва до інформаційного суспільства, репрезентації біографіки та подієвої історії на сторінках енциклопедій, різнопланово розглянуто питання формування контенту, принципів та критеріїв науково-інформаційного наповнення сучасних енциклопедій, здобутки, проблеми та перспективи вітчизняної енциклопедистики в умовах сучасного інформаційного суспільства тощо.

Видання розраховане на фахівців у галузі енциклопедистики, науковців, аспірантів, усіх зацікавлених проблематикою енциклопедистики.

ISBN 978-966-97385-4-7

©Державна наукова установа
«Енциклопедичне видавництво», 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
-----------------	---

РОЗДІЛ I: ЕНЦИКЛОПЕДИЗМ ЯК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РУХ: ВІД ПРОСВІТНИЦТВА ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

1.1. Середньовічна енциклопедистика Сходу: мусульманська традиція (<i>А. Арістова</i>)	10
1.2. Розвиток енциклопедистики у Канаді: досвід для України (<i>М. Бессонова</i>).....	24
1.3. Енциклопедії української діаспори в Австралії (<i>Т. Перга</i>).....	35
1.4. Антропологічні виклики мережевого суспільства та мережева природа сучасного енциклопедичного дискурсу (<i>Ю. Доброносова</i>)	48

РОЗДІЛ II: БІОГРАФІКА ТА ПОДІЄВА ІСТОРІЯ НА СТОРІНКАХ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИХ ВИДАНЬ

2.1. Представлення української козацької держави (середини XVII – кінця XVIII ст.) в енциклопедичних виданнях. (<i>Н. Гаврилишина</i>)	68
2.2. Вплив М. Маркевича на становлення української енциклопедистики (<i>О. Федотова</i>).....	78
2.3. Микола Бажан — подвижник енциклопедичної справи (<i>Н. Черниш</i>)	86
2.4. Вчення професора-інтерніста М. М. Бережницького про адаптаціогенез легеневого серця в дискурсі наукових традицій київської школи внутрішньої медицини (<i>М. Дземан</i>).....	104

2.5. Фактор спадковості поколінь у долях батька і сина Володимира Петровича та Дмитра Володимировича Затонських — науковців та розвідників (<i>О. Очеретяний</i>)	120
2.6. Віртуальна біографічна лабораторія як компонента сучасних біографічних досліджень (<i>О. Яценко</i>).....	128
2.7. Подієва історія в енциклопедистиці: до 100-річчя укладення версальсько-вашигтонської системи договорів (1919–1922) (<i>С. Троян</i>).....	137
2.8. Український контекст трагедії Бабиного Яру у світлі енциклопедичних інтерпретацій (<i>Б. Червак</i>).....	153
2.9. Річна національна програма Україна-НАТО в контексті енциклопедистики (<i>І. Тодоров</i>).....	161

РОЗДІЛ III: УКРАЇНСЬКІ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНІ ПРОЄКТИ: КОНТЕНТ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

3.1. «Значущий Інший»: «Велика українська енциклопедія» в енциклопедичному просторі (<i>А. Киридон</i>)	180
3.2. Академічна та популярна історія: проблема контенту та стилю енциклопедичних видань (<i>О. Удод</i>).....	200
3.3. Виклики та перспективи української державності: думки та оцінки читачів «Великої української енциклопедії» (до тридцятиліття української незалежності) (<i>М. Єнін</i>)	209
3.4. «Історія українського мистецтва» (за ред. М. П. Бажана) як енциклопедичний проєкт (<i>С. Гірік</i>)	228
3.5. Репрезентація втрачених об'єктів архітектурної спадщини України в універсальній енциклопедії (<i>В. Вечерський</i>).....	234
3.6. Проєкт енциклопедії «Українська мова» (1988) і його втілення: змістові й формальні зміни (<i>С. Гірік</i>)	261
3.7. «Українська релігієзнавча енциклопедія»: від ідеї до її реалізації (<i>А. Колодний, Л. Филипович</i>)	267

3.8. Використання мереологічного підходу для формування структури семантичних зв'язків типу «частина-ціле» між енциклопедичними гаслами (<i>А. Гладун, Ю. Рогушина</i>)	277
3.9. Особливості застосування енциклопедичних Web-ресурсів на основі Semantic MediaWiki для сервісів валідації результатів навчання в агродорадництві (<i>А. Гладун, Ю. Рогушина, С. Прийма, О. Строкань, І. Корякіна, Л. Ісмаїлова</i>)	297
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	315

1.2. РОЗВИТОК ЕНЦИКЛОПЕДИСТИКИ У КАНАДІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У сучасному світі позиціонування держав на міжнародній арені пов'язано не тільки з показниками політичної, економічної та безпекової політики. Важливу роль на початку ХХІ ст. відіграють такі виміри як освіта, культура, наука, спорт, мистецтво тощо. Наявність власної національної енциклопедії є одним з вагомих показників ствердження держави та нації, її самоідентифікації як всередині країни, так і у зовнішніх зносинах. Дослідження національних енциклопедій, створених у різних країнах світу, дозволяє дізнатися додаткові виміри, що зумовлюють специфіку розвитку цих суспільств, їх взаємини з іншими суспільствами, надає можливість краще зрозуміти сучасний стан та тенденції розвитку інших народів.

Особливо цікавим є дослідження енциклопедій тих країн, які сформувалися як суспільства мігрантів, історичні корені яких походять з інших регіонів світу. Однією з таких країн є Канада, країна Кленового листка, країна переселенців із різноманітних куточків Старого та Нового світів. Поєднання англо- та франко-мовних сегментів в освіті, науці, культурі та мовленні; політика мультикультуралізму, яка стала візитівкою цієї держави з 1970-х років; пошук власної самобутньої ідентичності та відносини з іншими країнами формують основу сучасного канадського культурного середовища та відображаються у культурній дипломатії, мета якої розкрити світові унікальність Канади. Одним з важливих вимірів цієї культурної дипломатії є проект Канадська енциклопедія (*The Canadian Encyclopedia*), якому присвячено цей матеріал. Однак, перш, ніж здійснити огляд цього проекту, варто стисло окреслити суспільно-політичний вимір, в рамках якого виникла та розвивалася Канадська енциклопедія.

З-поміж інших гравців на сучасній міжнародній арені Канада вважається «середньою» державою (middle power)¹, чия історія тісно пов'язана з історією Великої Британії з одного боку, та Сполученими Штатами Америки — іншого. Офіційна дата народження Канади — 01 липня 1867 р., коли набрав чинності Конституційний Акт, відповідно до якого з окремих колоній Канада, Нью-Брансвік та Нова Шотландія була утворена федерація з правами домініону та назвою Канада. Спочатку Канада отримала повноваження самостійно формувати внутрішню політику, у той час як зовнішні відносини ще довгий час залишалися під контролем Лондона. Навіть з утворенням у 1909 р. Департаменту закордонних справ канадська участь у міжнародних справах на початку ХХ ст. ще довгий час перебувала у фарватері британської зовнішньої політики. По завершенню Другої світової війни Канада поступово перейшла під вплив іншої країни — США, що було обумовлено необхідністю координувати безпекову політику, а також зумовлювалося тисними економічними, торговельними, політичними та іншими зв'язками. Тому у Канаді наприкінці ХХ ст. поширеною була думка про те, що Канада увійшла у ХХ ст. британською колонією, а покидає його як американська, як наприклад це зазначалося у відомому канадському виданні *Toronto Star* (квітень 1999 р.)².

Спільні сторінки історичного минулого, мова, релігія тощо істотно впливали на культурну взаємодію між означеними країнами. Прагнення відстояти власну ідентичність та продемонструвати окремішність від метрополії та найближчого сусіда стали характерною ознакою розвитку Канади упродовж її більш ніж 150-річної історії. Специфікою історичних трансформацій Канади можна назвати те, що ця країна довгий час розвивалася у своєрідній «тіні» своїх найближчих союзників: спочатку — Великої Британії, а з початку ХХ ст. — США.

¹ Калитчак Р. Г., Антохів–Сколоздра О. М. Теоретичні аспекти позиціонування Канади на міжнародній арені // Гілея: науковий вісник. 2015. Вип. 101. С. 519–523. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_101_139 (дата звернення: 26.09.2021).

² From Colony to Colony // The Toronto Star. 1999. April 4. Sect.F.

Якщо відносини між Великою Британією та Канадою розвивалися у контексті поступового відокремлення та збільшення суверенітету останньої, то у відносинах із США навпаки: помітною була інтенсифікація різноманітних зв'язків у багатьох сферах та зростання домінування інтересів США у певних питаннях внутрішньо-економічного розвитку Канади. Тож у канадському суспільстві та політикумі упродовж усього ХХ ст. можна помітити співіснування двох протилежних імпульсів: бажання та, водночас, побоювання тісних економічних та інших зв'язків зі Сполученими Штатами, що розглядалося як можливість призвести до американського панування і навіть анексії³. Ці дискусії у канадському суспільстві особливо активізувалися наприкінці ХХ ст. у зв'язку з переговорами та підписанням угод про вільну торгівлю з США, та, згодом, із США та Мексикою. Однак, варто зазначити, що дискусії розвивалися не тільки у сфері економіки, торгівлі та працевлаштування.

Одним з викликів, з яким зіштовхнулася країна Кленового листка — це відстоювання власної самобутності та постійна боротьба із культурними впливом з боку США. Перші прояви такого впливу стали помітними ще на початку ХХ ст. через активне проникнення американських приватних радіостанцій до канадського ефіру у 1920-х роках. Саме 1920-ті — 1930-ті рр. вважають часом початку тісних взаємовідносин Канади та США у сфері культури та постання проблеми захисту канадського культурного простору, на що канадський уряд був вимушений відреагувати запровадженням заходів задля регулювання системи мовлення та встановлення контролю над проникненням США у цю сферу.

Вплив американської популярної культури у Канаді ставав відчутним, у першу чергу, через радіо, кіно та видавничу сферу. Зростання присутності США у культурному полі Канади спровокувало тривалі дебати про канадську ідентичність, через те, що наявною ставала американізація масової культури, що роз-

³ Бессонова М.М. Проблема американського впливу на канадський культурний простір: досвід подолання в умовах глобалізації // *Scriptorium nostrum* 2016. № 3 (6). С. 233-234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/scno_2016_3_13 (дата звернення: 23.09.2021).

почалася з радіопрограм, продовжилася розповсюдженням американського кінематографу та американськими друкованими виданнями. Так, в описі історії Канадської телерадіомовної корпорації (*Canadian Broadcasting Corporation* — CBC) розповідається, що американські радіостанції були більш популярні серед канадських споживачів⁴, тож аби запобігти використанню американцями канадських радіохвиль у 1923 р. була прийнята поправка до Закону про радіо та телеграф 1905 р., яка надавала право на отримання ліцензій на мовлення у Канаді тільки британським підданним⁵. Можна навести багато інших прикладів, які ілюструватимуть той факт, що важливими вимірами державної політики, започаткованими ще з 1920-х років, стали підтримка та захист канадського культурного суверенітету.

Енциклопедистика стала одним з тих вимірів, який мав проілюструвати особливість Канади та її відмінність від інших країн. Перші енциклопедії, присвячені Канаді, були опубліковані на основі реферативних матеріалів. Так, самим першим канадознавчим енциклопедичним виданням була «Канада: енциклопедія країни» (*Canada, an encyclopaedia of the country*) у шести томах, опублікованих упродовж 1898–1900 рр. Головним редактором був Джон Кастел Гопкінс, журналіст та енциклопедист⁶. Це видання було побудовано за тематичним принципом і матеріал був зібраний за такими темами: відкриття та дослідження Канади; основні історичні події; французи та англійці; війни між Великою Британією та США; індіанці; торгівля і тарифи; банки і банківська справа; топоніми Канади; компанія Гудзонової затоки; історія залізниць та транспортна інфраструктура; історія релігій та церков у Канаді; повстання 1837 р. і конституційний розвиток; провінційні освітні системи; шахти та корисні

⁴ Our History // URL: <http://www.cbc.radio-canada.ca/en/explore/our-history/> (дата звернення: 16.10.2020).

⁵ Бессонова М.М. Політика підтримки власного культурного продукту: канадський контент та досвід для України / М.М. Бессонова // Наукові праці історичного факультету ЗНУ. Випуск XXXI. Запоріжжя: ЗНУ, 2011. С.300.

⁶ Evans D. John Castell Hopkins. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/john-castell-hopkins> (дата звернення: 19.08.2021)

копалини; університети та системи вищої освіти; мистецтво, музика та скульптура; міліція та військова історія з 1837 р.; аграрні ресурси та розвиток; література та публіцистика; головні міста Канади; фінансова історія, кредитні компанії та страхування; природознавство; розвиток промисловості, лісів і рибальства тощо⁷.

Наступною спробою була «Енциклопедія Канади» (The Encyclopedia of Canada), яка вийшла друком у британському видавництві Макміллан (Macmillan). Її шість томів редагував Вільям Стюарт Уоллес, відомий канадський історик, бібліотекар, редактор та викладач. Уоллес був головним редактором і написав більшість статей для цієї енциклопедії⁸. Тогочасних бібліотекарів можна порівняти із сучасними «пошуковими» машинами, тож їхні довідкові роботи мали неоціненну важливість для канадських досліджень. «Енциклопедія Канади» була упорядкована вже за алфавітним принципом, і включала численні біографії та описи місць. Вона вийшла друком упродовж 1935–1937 рр., а у 1949 р. вийшов додатковий том про Ньюфаундленд, складений Робертом Блекберном, відомим у Канаді бібліотекарем. Додатковий том був присвячений тому, що у 1949 р. Ньюфаундленд увійшов як провінція до складу канадської федерації. Крім детального опису географії та історії цього регіону, були запропоновані ґрунтовні статті присвячені економічному, політичному, культурному, освітньому та релігійному життю нової провінції⁹.

«Енциклопедія Канади» згодом була продана американському видавництву (Grolier Society), яке спеціалізувалося на енци-

⁷ Hopkins J. Castell. Canada, an encyclopaedia of the country. Toronto Linscott. 1898-1900. URL: <https://www.worldcat.org/title/canada-an-encyclopaedia-of-the-country-the-canadian-dominion-considered-in-its-historic-relations-its-natural-resources-its-material-progress-and-its-national-development/oclc/1041453923> (дата звернення: 13.09.2021).

⁸ Blackburn R.H. William Stewart Wallace // The Canadian Encyclopedia, 22 December 2015, Historica Canada. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/william-stewart-wallace>. (дата звернення: 17.09.2021)..

⁹ Kerr D.G.G. The Encyclopedia of Canada: Newfoundland Supplement ed. by Robert H. Blackburn (review) // The Canadian Historical Review, University of Toronto Press, Volume 32, Number 3, September 1951, pp. 279-280. URL: <https://muse.jhu.edu/article/623594/pdf> (дата звернення: 21.08.2021)

клопедичних публікаціях. Саме статті «Енциклопедія Канади», побудовані на довідниковій роботі, якою опікувався вже згаданий Вільям Стюарт Уоллес, були покладені в основу наступного видання — «Енциклопедія Канадіана» (*Encyclopedia Canadiana*)¹⁰. Нове десяти томне зібрання, що вийшло друком у 1957-1958 рр. під редакцією освітянина, директора Статистичного бюро Канади, енциклопедиста Джона Еверетта Роббінса, належало до особливої групи країнознавчих енциклопедій, сфокусованих на описі континентів і країн. «Енциклопедія Канадіана» знайомила своїх читачів із природою, населенням, народним господарством, охороною здоров'я, культурою Канади тощо. Крім означених багатотомних видінь, публікувалися і довідникові збірники та тематичні видання. «Енциклопедія Канадіана» була перевидана у 1975 р.

1960-ті роки були часом становлення ідей мультикультуралізму у Канаді, що згодом стало основним підґрунтям для побудови політики у сфері культури, освіти, мовлення тощо. Спочатку питання полягало у необхідності зрівняти англійську та французьку мову, що було своєрідною реакцією на зростання квебецького сепаратизму та «Тихої революції». Так у 1963 р. була утворена Королівська комісія з двомовності і бікультуралізму, яка мала дослідити стан двомовності та бікультуралізму у Канаді та запропонувати рекомендації щодо рівноправного партнерства обох націй-засновників Канади з урахуванням внеску інших етнічних груп у культурне збагачення країни. У 1964 р. канадський сенатор українського походження Павло Юзик виступив із доповіддю «Канада — багатонаціональна країна»¹¹, в якій був запропонований підхід розбудови подальшого розвитку Канади на засадах не бікультуралізма, а саме мультикультуралізма. Тож, суспільно-політичний розвиток цієї країни у 1960-х роках мав низку внутрішніх викликів.

¹⁰ Marsh J.H. A History of The Canadian Encyclopedia (2005) // James H. Marsh site, 19 July, 2011. URL: <https://web.archive.org/web/20101224225809/http://www.jameshmarsh.com/encyclopedia.pdf> (дата звернення: 23.08.2021)

¹¹ Senator Paul Yuzyk. In the footsteps of nationbuilders. // Honorable Senator Paul Yuzyk website. 2021. URL: <https://yuzyk.com/> (дата звернення: 23.08.2021)

Водночас, суттєвими були і зовнішні виклики, які також вплинули на появу нових підходів у сфері культури, що і відобразилося на канадській енциклопедистиці. З кінця 1960-х, з приходом до влади нового прем'єр-міністра П'єра Еліота Трюдо, якого вважають батьком сучасної Канади, активізувалися процеси, спрямовані на підтримку канадського культурного продукту. Особливо активними були процеси у сфері культури та мовлення, спричинені прагненням зменшити вплив американської масової культури, які сприймалися як небезпека та загроза для Канади. Так, заповнення канадського інформаційного простору американською продукцією мало під собою пряме економічне підґрунтя (вигіднішою була купівля прав на трансляцію вже готового американського телевізійного продукту, ніж створення власного), наслідком це мало те, що більшість канадців віддавала перевагу американським шоу, аніж власне канадській телепродукції. Так, дві найбільш популярні канадські програми зайняли у рейтингу лише 17-е та 18-е місця¹². Власники та представники приватних канадських телеканалів аргументували тим, що власне виробництво подібних шоу у Канаді коштувало значно дорожче і що вони істотно залежать від американських шоу, якими вони наповнювали ефір¹³. У сфері радіомовлення була схожі обставини, коли не-канадські мовники заповнювали канадський ефір. Так, наприкінці 1960-х найбільша англomовна станція у Монреалі була власністю Великої Британії, а найбільша франкомовна радіостанція у місті Квебек належала американській організації¹⁴. Наслідком такого напливу іноземної, передусім американської продукції стала ситуація, яку яскраво охарактеризував канадський телекритик Блейк Кірбі у середині 1970-х років, який відзначав, що як резуль-

¹² Popularity of U.S. TV Fare Nettles Canada Nationalists // Sarasota Herald Tribune. 1 December, 1975. P. 30. URL: <http://news.google.com/newspapers?nid=1755&dat=19751201&id=gAEkAAAAIAAJ&sjid=KmcEAAAIAIAJ&pg=5042,316500> (дата звернення: 21.09.2021)

¹³ Бессонова М.М. Проблема американського впливу на канадський культурний простір: досвід подолання в умовах глобалізації // Scriptorium nostrum. 2016. № 3 (6). С. 235. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/scno_2016_3_13 (дата звернення: 23.09.2021)

¹⁴ Pierre Juneau, former CRTC and CBC chief, dies : As CRTC's first chair, Juneau was passionate champion of Canadian content // CBC.ca. 21 February, 2012. URL: <http://www.cbc.ca/news/arts/story/2012/02/21/pierre-juneau-obit.html> (дата звернення: 01.10.2021)

тат читання американських книг та журналів, перегляду американських фільмів та своєрідного «оніміння» від американських шоу — канадці знаходяться у небезпеці перетворитися на «американців другого гатунку»¹⁵.

Одним з вимірів політики по збереженню канадської самобутності, культури та культурного суверенітету стало впровадження політики підтримки «канадського контенту». Спочатку були запроваджені квоти на кількість канадського культурного продукту. А згодом, у 1971 р. була створена та почала реалізовуватися нова система правил «канадського контенту», яка містила не тільки кількісні, а й якісні параметри вимірювання національного культурного продукту. Ці правила відомі тепер як система MAPL (аббревіатура якої нагадує англійське слово maple — «клен», а кленовий лист є символом Канади). В рамках системи MAPL оцінюється наявність канадського походження музики (M — music), її виконавців (A — artist), місця виступів (P — performance) та лірики (L — lyrics). Згідно цієї системи з 1971 р. нормою в ефірі було 25 % музики канадського походження, у 1980-х роках відсоток збільшився до 30 %¹⁶.

Вважається, що з 1971 р. мультикультуризм став офіційною ідеологією канадської політики, що проводилася під гаслом «Одна нація, дві мови, багато народів та культур». Можна виокремити два головних напрями нової політики, започаткованої у той період. Перший — спрямований на забезпечення національної єдності всередині держави. Державна політика у цьому вимірі полягала насамперед у створенні рівних умов для збереження та розвитку різних мов та культур в рамках політики мультикультуралізму. Другий напрям був зорієнтований на захист канадського культурного суверенітету у контексті вимушеного спротиву американській масовій культурі.

¹⁵ Popularity of U.S. TV Fare Nettles Canada Nationalists // Sarasota Herald Tribune. 1 December, 1975. P. 30. URL: <http://news.google.com/newspapers?nid=1755&dat=19751201&id=gAEkAAAAIBAJ&sjid=KmcEAAAAIBAJ&pg=5042,316500> (дата звернення: 21.09.2021)

¹⁶ Бессонова М.М. Політика підтримки власного культурного продукту: канадський контент та досвід для України // Наукові праці історичного факультету ЗНУ. Випуск XXXI. Запоріжжя: ЗНУ, 2011. С. 301.

Саме на такому суспільно-політичному фоні зародилася ідея створення нової канадського енциклопедичного збірника. Відсутність власної національної енциклопедії після видання 1957–1958 рр., її вже застарілий матеріал, який по суті ґрунтувався на матеріалах «Енциклопедії Канади» 1930-х років підштовхнули до необхідності створення нової енциклопедії. Її головним ініціатором вважається Мел Гертіг, видавець з Едмонтона, прихильник канадського націоналізму, який у своїх мемуарах відзначив, що вперше у нього виникла ідея нової канадської енциклопедії, коли він відчув брак канадських довідникових видань, працюючи якимось в одній із шкільних бібліотек¹⁷. Перші спроби знайти фінансування та виконавців цієї амбітної ідеї були здійснені у 1975–1976 рр., однак реалізувати ідею енциклопедії обсягом інформації на 3 мільйони слів за умови одночасного випуску англо- та франкомовного томів — не вдалося. Повторна спроба була більш вдалою. У 1978 р. Мел Гертіг звернувся до уряду Альберти з ідеєю підтримати підготовку та публікацію нової енциклопедії як «подарунок Канаді», присвячений 75-річчю утворення цієї провінції та її входження до складу федерації. Фінансування було надано, і після підбору редакторського складу робота розпочалася. Головним редактором цього багатотомного видання став Джеймс Харлі Марш, який очолював редакційну колегію Канадської енциклопедії (The Canadian Encyclopedia) з 1980 по 2013 рр. За роботу над цим виданням Дж.Х. Марш був названий «канадцем, який змінив світ»¹⁸.

У своїх спогадах Дж.Х. Марш розкриває подробиці організації роботи над Канадською енциклопедією, акцентує увагу на тому, що було складно набрати відповідний штат редакторів, вивчити досвід створення енциклопедій у Великій Британії та США, врахувати позитивний досвід попередніх енциклопедичних видань, присвяче-

¹⁷ Marsh J.H. A History of The Canadian Encyclopedia (2005) // James H. Marsh site, 19 July, 2011. URL: <https://web.archive.org/web/20101224225809/http://www.jameshmarsh.com/encyclopedia.pdf> (дата звернення: 23.08.2021)

¹⁸ Two Canadians who changed the world. // The Globe and Mail, 28 March, 2013 URL: <https://web.archive.org/web/20170211160455/http://www.theglobeandmail.com/opinion/editorials/two-canadians-who-changed-the-world/article10517362/> (дата звернення: 29.08.2021)

них Канаді. Так, головний редактор звертав увагу на те, що у попередніх енциклопедіях зовсім не розкривалася урбаністична, жіноча, наукова чи політична проблематика¹⁹. Крім того, у попередніх виданнях мало уваги приділялося різним етнічним групам, що тепер не відповідало політиці мультикультуралізму.

Результатом наполегливої роботи, про яку його головні творці писали як про «найбільший видавничий проєкт в історії Канади», стала підготовка та видання трьох окремих томів, які вийшли друком у 1985 р. Він містив близько трьох мільйонів слів, авторами яких стали понад 2 500 дописувачів, і включав понад 9 000 статей. Перший тираж склався з 154 000 примірників, які були розпродані за півроку, тож згодом довелося збільшити до 463 500 примірників, щоб задовольнити попит. Друге видання вийшло у 1988 р., воно включало 500 000 нових слів. У 1990 р. була опублікована п'ятитомна «Молодіжна енциклопедія Канади» (The Junior Encyclopedia of Canada), а у 2003 р. Канадська енциклопедія включила зміст Енциклопедії музики в Канаді, яка включала близько 3000 статей та 500 ілюстрацій²⁰. Серед матеріалів сучасних випусків з'явилося багато статей, присвячених всім етнічним спільнотам, які робили та продовжують робити свій внесок у розвиток цієї країни.

Із еволюцією засобів масової комунікації та мережі Інтернет це видання було опубліковане у цифрових форматах. Так, у 1995 р. вийшла перша цифрова версія Канадської енциклопедії на CD-ROM. Слід згадати, в одній з доповідей, де робився огляд урядової зовнішньої політики «Канада у світі» (1995 р.) було анонсовано просування канадських цінностей і культури на міжнародному рівні як один з центральних елементів канадської зовнішньої політики²¹. Своєрідним втіленням цієї політики став

¹⁹ Marsh J.H. A History of The Canadian Encyclopedia (2005) // James H. Marsh site, 19 July, 2011. URL: <https://web.archive.org/web/20101224225809/http://www.jameshmarsh.com/encyclopedia.pdf> (дата звернення: 23.08.2021)

²⁰ The story of the Canadian Encyclopedia// The Canadian Encyclopedia site. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/about> (дата звернення: 19.09.2021)

²¹ Canada in the World. A Review and Analysis of the Government's Foreign Policy Statements (February 1995) // http://www.ccic.ca/_files/en/archives/fp_1995_canada_in_the_world_analysis_fp_statement.pdf

офіційний сайт Канадської енциклопедії, відкритий з 2001 р., безкоштовний доступ до якого має будь-хто, підключений до Інтернету. Цей сайт відвідують понад одинадцять мільйонів читачів щорічно, які у сукупності здійснюють понад 25 мільйонів переглядів сторінок²². Новими елементами енциклопедії стали понад 30 000 мультимедійних елементів, включаючи зображення, карти, ігри, аудіо та відео, що є затребуваним серед сучасної аудиторії користувачів. Зараз, Канадська енциклопедія є безкоштовним двомовним онлайн-ресурсом, який вважається єдиною створеною національною енциклопедією у світі. Електронним варіантом опікується *Historica Canada*, найбільша незалежна організація, що займається підвищенням обізнаності про історію Канади та громадянство²³.

Таким чином, канадська енциклопедистика є своєрідним віддзеркаленням розвитку самої Канади, її двомовної специфіки та мультикультурної сутності. Її сучасні видання є потужним джерелом інформування світової громадськості про специфіку Канади, а використання сучасних цифрових технологій забезпечує просування, збереження та розвитку унікальної канадської культури як в самій країні, так і за кордоном, що є важливим підґрунтям для збереження культурного суверенітету Канади.

²² The story of the Canadian Encyclopedia// The Canadian Encyclopedia site. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/about> (дата звернення: 19.09.2021)

²³ The Canadian Encyclopedia // *Historica Canada*. URL: <https://www.historicacanada.ca/thecanadianencyclopedia> (дата звернення: 12.09.2021)

**ВІДОМОСТІ
ПРО АВТОРІВ**

Арістова Алла Вадимівна, доктор філософських наук, професор, завідувач відділу соціогуманітарних наук Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво»

Бессонова Марина Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та міжнародного права, Київський університет імені Бориса Грінченка

Вечерський Віктор Васильович, кандидат архітектури, начальник відділу архітектурної та містобудівної спадщини Інституту культурної спадщини

Гаврилишина Наталія Анатоліївна, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу соціогуманітарних наук Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво»

Гірік Сергій Іванович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу соціогуманітарних наук Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво»

Гладун Анатолій Ясонович, кандидат технічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу комплексних досліджень інформаційних технологій Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій та систем НАН України та МОН України

Дзедман Михайло Іванович, кандидат медичних наук, доцент, старший науковий співробітник НВЦ «Ербіс», ПП «Лабораторія-Ербіс»

Доброносова Юлія Дмитрівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та педагогіки Національного транспортного університету

Наукове видання

**ЕНЦИКЛОПЕДИСТИКА:
ГЕНЕЗА В ЧАСІ ТА ПРОСТОРИ**
(ДО 30-РІЧЧЯ ПРОГОЛОШЕННЯ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ)

За ред. д. і. н., проф. А. М. Киридон

Комп'ютерне верстання

М. Б. Гутман

Формат 60 84/16.
Ум. друк. арк. 18,6.